

KS. MARCIN SKŁADANOWSKI

GODNOŚĆ KOBIET W KOŚCIELE
ZAŁOŻYCIELSKIE POSTULATY ŚWIATOWEJ RADY KOŚCIOŁÓW
Z DZISIEJSZEJ PERSPEKTYWY

WOMEN'S DIGNITY IN THE CHURCH:
FOUNDING DEMANDS OF THE WORLD COUNCIL OF CHURCHES
FROM TODAY'S PERSPECTIVE

Abstract. The issue of women's dignity and their place in the community of the Church is of particular importance in contemporary ecumenical thought. This problem has remained an important area of concern of the World Council of Churches since the very beginning of the organization which was the first Assembly in Amsterdam (1948). This continuous concern of the ecumenical movement has been accompanied by the significant social, political, religious and economic changes in the world. The article examines some founding demands of the World Council of Churches concerning the place of women in the church to answer the question of whether (and to what extent) the WCC has satisfied these demands in its own structures, institutions and policies and in the life of its member churches.

Summarised by Rev. Marcin Składanowski

Key words: woman, women's dignity, gender justice, equality, World Council of Churches, ecumenism.

1. WPROWADZENIE

Zagadnienie troski o równość kobiet i mężczyzn w Kościele nie jest wolne od kontrowersji. Jest to sprawa niezwykle ważna – zarówno z religijnego (chrześcijańskiego) punktu widzenia, jak również w kontekście społecznym, politycznym czy ekonomicznym. Niemniej jednak, jak pokazał to ostry spór

Ks. dr hab. MARCIN SKŁADANOWSKI – Katedra Teologii Protestantckiej Instytutu Ekumenicznego KUL; adres do korespondencji – e-mail: skladanowski@kul.pl

Rev. Dr. habil. MARCIN SKŁADANOWSKI – research staff member of the Ecumenical Institute of the John Paul II Catholic University of Lublin; address for correspondence – e-mail: skladanowski@kul.pl

o możliwość i następstwa ratyfikacji przez Polskę konwencji o przeciwdziałaniu przemocy wobec kobiet, debata publiczna w tej kwestii miewa silne zabarwienie polityczno-światopoglądowe, które niekiedy uniemożliwia rzetelne i obiektywne rozpatrywanie problemów związanych z obecnością kobiet w życiu kościelnym i społecznym.

Z tego powodu warto przypominać, że refleksja nad rolą kobiet w różnych obszarach życia społecznego jest trwale obecna w chrześcijaństwie, co wiąże się z fundamentalnymi treściami chrześcijańskiej antropologii. Istotnymi elementami chrześcijańskiej wizji człowieka są przekonania o stworzeniu go jako kobiety i mężczyzny na obraz i podobieństwo Boże (Rdz 1,27), o powołaniu do życia we wspólnocie małżeńskiej (Rdz 2,23-24; Mt 19,4-6) oraz o przekraczającym wszelkie ludzkie podziały, w tym również różnice płciowe, powołaniu do wyznawania wiary we wspólnocie Kościoła (Ga 3,28) i do ostatecznego wypełnienia eschatologicznego (Mt 22,30). Namysł nad urzeczywistnieniem równej godności kobiet i mężczyzn, wraz z idącymi za nim działaniami na rzecz przemiany niesprawiedliwych struktur, praw lub praktyk, wynika z wyznawanej przez chrześcijan prawdy o człowieku i stanowi próbę, ograniczonej przez ludzką słabość, odpowiedzi wierzących na Boże wezwanie.

W tym miejscu warto skupić się na tej części ekumenicznej chrześcijańskiej refleksji nad godnością i prawami kobiet, która bezpośrednio dotyczy samych Kościołów – kościelnych organizacji, instytucji i struktur. Zagadnienie należnego kobietom miejsca w Kościele zajmuje bardzo ważne miejsce w refleksji ekumenicznej. Kwestia ta pozostaje znaczącym obszarem zainteresowania Światowej Rady Kościołów (ŚRK) od samego początku istnienia tej organizacji, czyli od Zgromadzenia w Amsterdamie w 1948 r. Temu nieprzerwanemu zainteresowaniu ze strony ruchu ekumenicznego towarzyszyły w świecie, od połowy XX wieku, doniosłe przemiany społeczne, polityczne, religijne i gospodarcze, które wpłynęły również na sytuację kobiet. Z tego powodu warto przeanalizować z perspektywy początku XXI wieku założycielskie postulaty Światowej Rady Kościołów, aby odpowiedzieć na pytanie, czy i w jakiej mierze Radzie udało się je zrealizować. W tym celu artykuł rozpoczyna się od przypomnienia roli kobiet w Kościele według dokumentów I Zgromadzenia Rady w Amsterdamie. Następnie sformułowane wówczas wnioski i postulaty oceniane są z dzisiejszej perspektywy.

2. ROLA KOBIET W KOŚCIELE WEDŁUG DOKUMENTÓW I ZGROMADZENIA ŚWIATOWEJ RADY KOŚCIOŁÓW

W ciągu wieków chrześcijańskie rozumienie relacji między mężczyznami i kobietami w społeczeństwie i Kościele, kształtowane zasadniczo przez orędzie biblijne, podlegało także silnym oddziaływaniom pozabiblijnych idei. Sprawiało to niekiedy, że niekwestionowane biblijne prawdy o równej godności mężczyzn i kobiet oraz ukazana w Nowym Testamencie wyjątkowa rola kobiet w ziemskiej misji Jezusa Chrystusa oraz w początkach Kościoła w praktyce życia kościelnego schodziły na plan dalszy pod wpływem tendencji społecznych i kulturowych, które stawiały kobiety w sytuacji podporządkowania mężczyznom oraz narzucały im rozmaite ograniczenia zarówno w społeczności świeckiej, jak i kościelnej. To przenikanie do chrześcijaństwa uwarunkowanych czasowo i kulturowo idei i wzorów postaw, które miało w dziejach Kościoła wiele negatywnych skutków, w drugiej połowie XX wieku okazało się jednak w pewnej mierze pozytywne. Światowy ruch emancypacji kobiet wpłynął również na powstanie nowych tendencji w samym chrześcijaństwie¹. Coraz bardziej w poszczególnych Kościołach oraz w głosach licznych działaczy i działaczek kościelnych ujawniał się sprzeciw wobec patriarchalnych struktur kościelnych oraz opartych na nich zasad życia wspólnot, które – wbrew biblijnemu orędziu o człowieku – różnicują godność kobiet i mężczyzn². To ożywienie dyskusji o roli kobiet w Kościele, zainicjowanej w wielu denominacjach chrześcijańskich już w końcu XIX wieku, zbiegło się w czasie z przełomowym wydarzeniem w krótkiej jeszcze historii ruchu ekumenicznego, jakim było powstanie Światowej Rady Kościołów. Chociaż więc w czasie głównej części obrad w Amsterdamie przemawiała tylko jedna kobieta – Kathleen Bliss, ekumeniczna działaczka na rzecz równości kobiet i mężczyzn w Kościele³ – to jednak dokumentach I Zgromadzenia Rady pojawiają się wskazania dotyczące przywrócenia kobietom należnego im miejsca w życiu kościelnym oraz wspólnego chrześcijańskiego wysiłku na rzecz obrony praw i godności kobiet w społeczności świeckiej.

¹ P. VON TILING. *Gender Equality in the Church*. W: *Religion Past & Present. Encyclopedia of Theology and Religion*. Red. H.D. Betz [i in.]. Vol. 5. Leiden–Boston: Brill 2009 s. 328.

² B. HELLER. *Gender Relations*. W: *Religion Past & Present* s. 329.

³ R. COSCA. *Just Unity: Toward a True Community of Women and Men in the Church* s. 3, <http://www.nationalcouncilofchurches.us/docs/GETI-RachelCosca.pdf> (dostęp: 10.02.2015).

Treści dokumentów opracowanych w czasie I Zgromadzenia Światowej Rady Kościołów w Amsterdamie dowodzą, że zagadnienie równości kobiet i mężczyzn oraz należnego miejsca kobiet w Kościele nie jest bynajmniej, jak sugerują niektórzy przedstawiciele środowisk konserwatywnych⁴, jedynie znakiem stosunkowo niedługiej tendencji do podporządkowywania się przez Kościoły światowym tendencjom w debacie publicznej oraz wymaganom politycznej poprawności. Na długo przed podporządkowaniem wielu istotnych kwestii społecznych, politycznych, ekonomicznych i kościelnych ograniczeniom politycznej poprawności chrześcijanie, podejmując dążenie do pojednania i przywrócenia jedności, dostrzegli, że problem godności kobiet oraz ich roli we wspólnocie kościelnej. Co więcej, w świetle wypowiedzi z Amsterdamu można zauważyć, że ruch ekumeniczny widzi jedno ze swoich najważniejszych zadań w przywróceniu kobietom odpowiadającego ich godności i powołaniu miejsca w społeczności kościelnej, co miałyby być chrześcijańskim świadectwem sprawiedliwości i wyrazem uznania równej godności wszystkich ludzi. Z tego powodu w wypowiedziach I Zgromadzenia ŚRK na temat kobiet na pierwsze miejsce wysuwają się problemy związane ze strukturą, organizacją oraz różnymi przejawami aktywności Kościołów. W tej dziedzinie przedstawiono w Amsterdamie szereg konkretnych wskazań.

Po pierwsze, konieczne jest włączenie kobiet w działalność instytucji i struktur kościelnych. Powstająca Światowa Rada Kościołów sama winna dawać świadectwo uznania godności kobiet przez wybranie większej liczby kobiet do pracy w poszczególnych komisjach oraz strukturach Rady. Obecność kobiet od samego początku w ruchu ekumenicznym jest pożądana i doceniana. Ta obecność winna również stać się bardziej widoczna w Kościołach członkowskich Rady. Chodzi tu nie tylko o obecność bierną czy też o wypełnianie przez kobiety pomocniczych, podrzędnych lub ściśle określonych i ograniczonych zadań, lecz o ich pełne zaangażowanie w pracę struktur kościelnych na każdym poziomie. Stąd wyraźnie wskazuje się na potrzebę większego dowartościowania doświadczenia kobiet w sprawowaniu kierowniczych zadań w poszczególnych Kościołach. Wymienia się tutaj zwłaszcza konieczność włączenia kobiet w pracę trybunałów, komitetów oraz urzędów kościelnych, jak również wszelkich gremiów i struktur decyzyjnych. Zarówno Rada, jak i poszczególne Kościoły powinny mianować większą liczbę kobiet na stanowiska związane z rzeczywistą odpowiedzialnością

⁴ P. L'HUILLIER. *Ecumenism Revisited*, <http://www.jacwell.org/articles/1998-SPRING-AbpPeter.htm> (dostęp: 10.02.2015).

za różne przejawy życia kościelnego. Z tym wiąże się także kwestia odpowiedniego miejsca pracownic kościelnych w życiu wspólnoty. Mówi się o znaczeniu posługi diakonis, kobiet odpowiedzialnych za wychowanie religijne czy też animację życia parafialnego, misyjnego lub za pracę z młodzieżą. Dowartościowanie ich pracy musi wyrażać się również w umożliwieniu im stałej formacji oraz zapewnieniu odpowiedniego wynagrodzenia i dobrych warunków pracy. Nie osiągnięto w Amsterdamie zgody na temat ordynacji kobiet. Zaznaczono wszakże, że te Kościoły, które popierają i praktykują ordynację kobiet, uważają, że jest ona konieczna dla pełnego dowartościowania roli kobiet w Kościele, a w konsekwencji – dla wiarygodności i skuteczności misji Kościoła w świecie⁵.

Po drugie, dostrzeżono w Amsterdamie potrzebę dowartościowania organizacji kobiecych i posług podejmowanych przez kobiety i na rzecz kobiet, tak aby nadać im znaczenie ogólnokościelne. Stąd zwrócono uwagę na potrzebę tworzenia chrześcijańskich organizacji kobiecych oraz wspierania ich działalności w dziedzinie edukacji, służby społecznej, misji czy życia duchowego. Podkreślono, że organizacje kobiece nie mogą znajdować się na marginesie życia kościelnego czy też zupełnie poza oficjalnymi strukturami kościelnymi. Winny one być integralną częścią tych struktur, tak aby umożliwiać kobietom pełny i owocny udział w życiu całej wspólnoty oraz w chrześcijańskiej misji⁶.

Po trzecie – na co już wskazywało uzasadnienie postulatów dopuszczenia ordynacji kobiet – w Amsterdamie dostrzeżono związek między posługą kobiet a wiarygodnością i skutecznością misji Kościoła. Kościół jest od samego początku złożony z kobiet i mężczyzn, mających równą godność, stworzonych przez Boga i powołanych do pełnienia Jego woli. Tylko wówczas, gdy kobiety będą miały należne miejsce we wspólnocie kościelnej, chrześcijanie będą mogli skutecznie prowadzić swoją misję. Zauważono w tym kontekście, że podczas gdy w wielu krajach i w licznych Kościołach istnieje autentyczna i owocna współpraca kobiet i mężczyzn – zarówno w życiu wspólnoty jak też w jej zaangażowaniu misyjnym – to jednak istnieją również problemy i napięcia. Sformułowano zatem niezwykle ważny postulat, aby Kościoły członkowskie promowały współpracę kobiet i męż-

⁵ Prima assemblea del Consiglio Ecumenico delle Chiese (Amsterdam, 1948): *Il disordine dell'uomo e il disegno dei Dio*. W: *Enchiridion Oecumenicum*. T. 5. *Consiglio Ecumenico delle Chiese. Assemblee generali 1948-1998*. Red. S. Rosso, E. Turco. Bologna: Edizioni Dehoniane 2001 nr 49-50.

⁶ Tamże nr 49.

czynn, szczególnie doceniając zaangażowanie kobiet jako aktywnych i równoprawnych uczestniczek misji chrześcijańskiej⁷.

3. POSTULATY Z AMSTERDAMU ODCZYTYWANE NA POCZĄTKU XXI WIEKU

Od początku swojej działalności aż do pierwszej dekady XXI wieku Światowa Rada Kościołów wszechstronnie angażowała się na rzecz spełnienia postulatów, które w kwestii miejsca kobiet w Kościele postawiono w Amsterdamie. To nieprzerwane zaangażowanie było w ciągu minionych dziesięcioleci modyfikowane również przez szybkie przemiany cywilizacyjne i kulturowe, które odzwierciedliły się nie tylko w zmianach struktur społecznych, lecz również miały silny wpływ na funkcjonowanie wspólnot religijnych. Ważnym elementem tych zmian była refleksja nad godnością kobiety oraz poszukiwanie różnych sposobów jej uznania we wszystkich dziedzinach ludzkiego życia indywidualnego i społecznego. Dokonujące się zmiany kulturowe sprawiły, że część postulatów z Amsterdamu okazała się niewystarczająca. Niektóre z nich ruch ekumeniczny zaktualizował, wysuwając propozycje idące o wiele dalej, niż planowano to w 1948 r. Inne zamierzenia z I Zgromadzenia Rady zostały zrealizowane – w całości lub częściowo. Są także postulaty, które wciąż domagają się realizacji.

A. GŁOS CHRZEŚCIJAN WOBEC PRZEMIAN KONTEKSTU SPOŁECZNEGO

Druga połowa XX wieku i początek wieku XXI cechowały się głębokimi przemianami społecznymi i politycznymi, które miały wpływ również na sytuację Kościołów, zarówno jeśli chodzi o ich strukturę i instytucje, jak też o kształt podejmowanej w świecie misji chrześcijańskiej. Ta ogólna uwaga w szczególności odnosi się do problemu godności kobiet i ich miejsca w społeczności kościelnej. Większość chrześcijan odrzuca dzisiaj bierne lub ograniczone role, niegdyś przypisywane kobietom. Kościoły dążą do pełniejszego udziału kobiet we wszelkich dziedzinach życia publicznego, promując koncepcję relacji między mężczyznami i kobietami opartą nie na zasadzie podporządkowania, lecz na partnerstwie, równości i wzajemności⁸. W tym

⁷ Tamże nr 49, 66.

⁸ L.M. RUSSELL. *Partnership in Models of Renewed Community*. „The Ecumenical Review” 40:1988 nr 1 s. 23-24.

miejscu warto zwrócić uwagę na te zmiany, które dostrzegane są we współczesnej refleksji ekumenicznej.

Na pierwszym miejscu należy wymienić dowartościowanie kobiet w życiu społecznym, ekonomicznym i politycznym. Przejawia się ono, zwłaszcza w społeczeństwach zachodnich, we wzroście udziału kobiet w różnych formach życia społecznego, w ich aktywności politycznej, a zwłaszcza w rzeczywistym uczestnictwie w sprawowaniu władzy politycznej. Jednocześnie, zwłaszcza poza zachodnim kontekstem kulturowym, udział kobiet w życiu publicznym, a zwłaszcza ich wpływ na podejmowanie decyzji politycznych i ekonomicznych wciąż jest zbyt mały⁹.

Wzrost znaczenia kobiet w sferze politycznej i ekonomicznej sprawił, że w debacie publicznej – podejmowanej również przez Kościoły – większej ostrości nabrały trudności, z którymi spotykają się kobiety na drodze do osiągnięcia należnego im miejsca w życiu społecznym. Bardzo duże znaczenie ma w tym obszarze szeroko zakrojona dyskusja na temat różnych form niesprawiedliwości, ucisku i przemocy, z którymi w wielu kontekstach kulturowych spotykają się kobiety. Społeczno-polityczna emancypacja kobiet doprowadziła do ujawnienia oraz wypracowywania nowych form walki z patologiami społecznymi, niekiedy usankcjonowanymi kulturowo, prawnie czy religijnie. W debacie publicznej porusza się w tym kontekście szczególnie problemy niesprawiedliwości ekonomicznej (np. nierówność płac za tę samą pracę kobiet i mężczyzn, zjawisko tzw. szklanego sufitu, uniemożliwiającego kobietom awans zawodowy), przemocy fizycznej, w tym seksualnej, oraz nierównego dostępu do edukacji. Zauważa się również, że w dramacie ubóstwa, dotyczącym głównie światowego Południa, uczestniczą przede wszystkim kobiety. Te powszechne obserwacje stały się w ciągu ostatnich dziesięcioleci impulsem do walki z marginalizacją, wykluczeniem społecznym czy przemocą wobec kobiet – zarówno przez działania na płaszczyźnie prawnej, w działalności społecznej, edukacyjnej i charytatywnej, jak również w szczególnym chrześcijańskim zaangażowaniu misyjnym, które obejmuje także kwestie społeczne¹⁰.

⁹ R. TODD PETERS. *Feminist Critical Discourse on Globalization, Economy, Ecology and Empire*. „The Ecumenical Review” 64:2012 nr 3 s. 288-289; F. LUSUNGU MOYO. *We Demand Bread and Roses when We Are Hired. Gender Justice in Workplaces: A Feminist Ethical Perspective*. „The Ecumenical Review” 64:2012 nr 3 s. 254-255.

¹⁰ C. Au. *Justice and Peace for Global Commercial Sex Workers*. „The Ecumenical Review” 64:2012 nr 3 s. 272-273; F. LUSUNGU MOYO. *We Demand Bread and Roses when We Are Hired* s. 254-255, 263.

Poza udziałem w dyskusjach na temat roli kobiet w społeczeństwie oraz konieczności i sposobów promocji godności kobiety i walki z przejawami opresji i niesprawiedliwości Kościoły chrześcijańskie same doświadczały przemian związanych ze wzrostem świadomości na temat równej godności kobiet i mężczyzn. Przemiany te miały charakter zarówno strukturalno-instytucjonalny, jak też doktrynalny i etyczny. Odnoszą się one do organizacji życia kościelnego, do sposobu i treści przekazywanego świadectwa oraz do konkretnych form kościelnego zaangażowania na rzecz kobiet. W przemianach tych można dostrzec realizację oraz rozwinięcie zarysowanych wcześniej postulatów z Amsterdamu.

B. POSTULATY ZREALIZOWANE CAŁKOWICIE LUB CZĘŚCIOWO

W 1953 roku¹¹, a zatem pięć lat po zakończeniu I Zgromadzenia Światowej Rady Kościołów, Rada rozpoczęła program poświęcony kobietom w Kościele i społeczeństwie, opierający się na refleksji teologicznej oraz działaniach podejmowanych przez lokalne grupy studyjne¹², jak też mający trwałe miejsce w centralnych strukturach Rady¹³. Programowi temu towarzyszyło później studium doktrynalne Komisji „Wiara i Ustrój” (zatytułowane *Community of Women and Men in the Church*), które zintensyfikowało dialog teologiczny na temat udziału kobiet w nauczaniu i strukturach Kościoła¹⁴. Programom studyjnym towarzyszyły podejmowane przez ŚRK akcje wykraczające poza kwestie wewnątrzkościelne, takie jak „Ekumeniczna dekada Kościołów w solidarności z kobietami” (1988-1998)¹⁵ oraz „Dekada na rzecz przezwyciężenia przemocy” (2000-2010)¹⁶. Realizacja tych programów oraz działalność organizacji i struktur odpowiedzialnych za wspieranie emancypacji kobiet w Kościołach członkowskich ŚRK doprowadziły do spełnienia wielu wskazań z Amsterdamu.

Postulatem wysuwany w czasie I Zgromadzenia ŚRK, który doczekał się w niektórych Kościołach członkowskich pełnej, a w wielu innych przy-

¹¹ *Programme for Women in Church and Society*, <http://www.oikoumene.org/en/what-we-do/women-in-church-and-society/history> (dostęp: 16.02.2015).

¹² *The Ecumenical Movement. An Anthology of Key Texts and Voices*. Red. M. Kinnamon, B.E. Cope. Geneva: WCC 2002² [dalej: EM] s. 423-424.

¹³ M. BAROT. *Considerations on the Need for a Theology of the Place of Women in the Church*. EM s. 429.

¹⁴ R. COSCA. *Just Unity* s. 3.

¹⁵ Tamże s. 4.

¹⁶ *Overcoming Violence. Churches Seeking Reconciliation and Peace*, <http://www.overcomingviolence.org/en/decade-to-overcome-violence/about-dov.html> (dostęp: 10.02.2015).

najmniej częściowej realizacji, jest wzmocnienie udziału kobiet w życiu kościelnym, w różnych formach aktywności kościelnej i na różnych stopniach działalności instytucji kościelnych. Dotyczy to również pracy samej Rady, w której znaczącą rolę odgrywają kobiety¹⁷. W wielu Kościołach członkowskich Rady kobiety obecne są we wszystkich strukturach oraz mają wpływ na podejmowane decyzje, uczestnicząc w kierowaniu poszczególnymi Kościołami. Jest to możliwe szczególnie w tych denominacjach – protestanckich i anglikańskich – które praktykują ordynację kobiet. Nawet jednak Kościoły, które odrzucają taką praktykę lub też na obecnym etapie refleksji teologicznej powstrzymują się od niej, deklarują podejmowanie działań na rzecz włączenia kobiet w działalność swoich struktur i instytucji¹⁸.

Udział kobiet w funkcjonowaniu struktur kościelnych doprowadził również do dalej idących zmian. Mają one charakter nie tylko wewnątrzkościelny, lecz odzwierciedlają postulaty stawiane przez chrześcijan społecznościom świeckim. Wiele Kościołów członkowskich ŚRK dostosowało do potrzeb kobiet warunki zatrudnienia, umożliwiając im podejmowanie pracy w niepełnym wymiarze lub też tak dostosowując czas pracy, aby nie utrudniała ona kobietom opieki nad dziećmi. W trosce o promocję kobiet w niektórych denominacjach, głównie tradycji protestanckiej i anglikańskiej, pojawił się również postulat ustalenia kwot (parytetów) płciowych, tak aby w każdej instytucji kościelnej kobiety miały odpowiednią reprezentację. Proponowane kwoty miałyby odnosić się również do studiów teologicznych oraz innych obszarów formacji i działalności kościelnej¹⁹. Rozwiązania te podjęła również Światowa Rada Kościołów. Spotykają się one jednak w samej Radzie, jak też wśród wielu działaczy i działaczek ruchu ekumenicznego z krytyką. Część działaczy i działaczek uważa, że przyjęte kwoty wciąż nie są odpowiednie²⁰. Inni z kolei sądzą, że system kwot płciowych sprzeciwia się zasadom równego i sprawiedliwego dostępu do instytucji i organizacji kościelnych oraz wyboru osób najlepiej przygotowanych do określonych zadań²¹.

Pomimo tej nierozwiązywanej trudności kobiety mają już dzisiaj znaczący udział w kształtowaniu nauczania oraz w wyznaczaniu kierunków działal-

¹⁷ F. LUSUNGU MOYO. *Foreword*. W: N. MAXSON. *Journey for Justice. The Story of Women in the WCC*. Geneva: WCC 2015 s. VII-VIII.

¹⁸ P. VON TILING. *Gender Equality in the Church* s. 328.

¹⁹ L. LONGKUMER. *Women in Theological Education: A Reflection*. „Ministerial Formation” 2002 nr 97 s. 29-30.

²⁰ K. PARRISH LUCAS. *37% Is Not Enough. 2% Is Not Enough.... Reflection on the WCC Busan Assembly*, <http://womenwhospeakinchurch.com/tag/quotas> (dostęp: 10.02.2015);

²¹ P. VON TILING. *Gender Equality in the Church* s. 328.

ności Kościołów oraz instytucji ekumenicznych, takich jak Światowa Rada Kościołów. Wiele zagadnień, które są obecnie przedmiotem zainteresowania Kościołów oraz podejmowanych akcji politycznych czy edukacyjnych, zostało zainspirowanych właśnie przez kobiety zaangażowane w życie kościelne. Także wrażliwość kobiet wpływa na odnowioną refleksję nad niektórymi kwestiami doktrynalnymi czy etycznymi, takimi jak problematyka rozumienia oraz etyki życia małżeńskiego, rodzinnego czy przekazywania życia ludzkiego. Wreszcie organizacje kobiece odgrywają ważną rolę w życiu wielu Kościołów, jak też w samym ruchu ekumenicznym – często przywoływana jest w tym kontekście działalność zapoczątkowana jeszcze przed powstaniem ruchu ekumenicznego – zarówno jeśli chodzi o organizacje, takie jak YWCA (Young Women Christian Association), czy też o ekumeniczne inicjatywy kobiet, takie jak Światowy Dzień Modlitwy (World Day of Prayer)²².

C. POSTULATY WCIAŻ DOMAGAJĄCE SIĘ REALIZACJI

Powyższe stwierdzenia nie oznaczają bynajmniej, że wszystkie postulaty z Amsterdamu zostały zrealizowane. Przed chrześcijanami jest wciąż jeszcze długa droga do pełnego zagwarantowania równych praw kobiet.

W wymiarze społecznym podnosi się związek między skutecznością i wiarygodnością misji chrześcijańskiej a rzeczywistą i efektywną walką z różnymi przejawami opresji i niesprawiedliwości wobec kobiet. Mimo wielu programów społecznych, edukacyjnych i politycznych problem ten, przynajmniej w niektórych kontekstach geograficznych i kulturowych, wciąż istnieje. Jeśli wspólnoty chrześcijańskie akceptują istniejące nierówności oraz przejawy dyskryminacji, ryzykują utratę własnej wiarygodności jako głosiceli prawdy o stworzeniu człowieka jako mężczyzny i kobiety, równych w godności i powołaniu²³. Przejawy podporządkowania się Kościołów wobec norm kulturowych, społecznych, niesprawiedliwych praw i zwyczajów, które sprzeciwiają się nauce chrześcijańskiej, m.in. usprawiedliwiają dyskryminację czy też społeczną marginalizację opartą na kryterium płciowym, stanowią wciąż poważne wyzwanie dla wielu denominacji chrześcijańskich. Z tego powodu działacze i działaczki zaangażowani w prace Światowej Rady Kościołów widzą konieczność dalszych działań – zwłaszcza w ramach programu „Sprawie-

²² M. BAROT. *Considerations on the Need for a Theology of the Place of Women in the Church* s. 423.

²³ P. WEBB. *Gender as an Issue*. „The Ecumenical Review” 40:1988 nr 1 s. 12; P. VON TILING. *Gender Equality in the Church* s. 328.

dliwy pokój i integralność stworzenia” (*Justice, Peace and the Integrity of Creation*) w celu zwalczania pozostałości patriarchalnych i opresyjnych struktur i postaw w życiu kościelnym oraz w ekumenicznie inspirowanej teologii²⁴.

W wymiarze doktrynalnym, powiązany stale ze skutecznością i wiarygodnością chrześcijańskiego świadectwa, wiele gremiów ekumenicznych oraz grup zaangażowanych w chrześcijańską działalność na rzecz kobiet porusza trudność związaną z posługiwaniem duchownym i kwestią ordynacji kobiet. Zdaniem zwolenników i zwolenniczek włączenia kobiet w urząd ordynowany fakt, że wiele Kościołów, określanych jako konserwatywne, nie widzi możliwości ordynowania kobiet, podaje w wątpliwość ich deklarację co do rzeczywistego, pełnego włączenia kobiet jako równoprawnych członkiń wspólnoty w działalność wszystkich struktur i instytucji odpowiedzialnych za nią. Powstaje wątpliwość, czy odsunięcie kobiet od przewodniczenia centralnemu wydarzeniu w życiu każdej konkretnej wspólnoty wierzących, jakim jest Eucharystia (Wieczerza Pańska), nie jest samo w sobie zaprzeczeniem deklarowanego uznania dla powołania kobiet jako głosicielek Ewangelii, dających świadectwo wiary na równi z mężczyznami²⁵. Z kolei Kościoły członkowskie Światowej Rady Kościołów, które powstrzymują się przed dopuszczeniem ordynacji kobiet, odwołują się do nieprzerwanej chrześcijańskiej tradycji, odrzucając związek między gwarantowaną przez wiarę godnością kobiety a „prawem” do uczestnictwa w posłudze ordynowanej²⁶. Ten spór, dzielący denominacje należące do Rady, nasila się wraz z dopuszczaniem przez kolejne Kościoły ordynacji kobiet, czemu towarzyszą coraz mocniejsze sprzeciwy strony konserwatywnej²⁷. Ponieważ obecnie nie wydaje się możliwe rozwiązanie tej trudności, dzielącej Kościoły członkow-

²⁴ WCC *World Convocation on Justice, Peace and the Integrity of Creation* (Seoul, 1990). *Ten Affirmations on Justice, Peace and the Integrity of Creation*. Affirmation IV. EM s. 319-320; *WCC Conference on the Community of Women and Men in the Church* (Sheffield, 1981). *Report of the Section on Scripture in New Community*. EM s. 431.

²⁵ Zob. w tej kwestii: J. CRAWFORD. *The Community of Women and Men in the Church: Where Are We Now?* „The Ecumenical Review” 40:1988 nr 1 s. 44.

²⁶ T.F. BEST. *The Community Study: Where Do We Go From Here?* „The Ecumenical Review” 40:1988 nr 1 s. 55.

²⁷ Bardzo ostre w tej kwestii są głosy teologów prawosławnych. Aleksander Schmemmann pisał, że ordynacja kobiet jest „a radical and irreparable mutilation of the entire faith, the rejection of the whole Scripture and, needless to say, the end of all dialogues”. *Concerning Women's Ordination – a letter to an episcopal friend*, <http://www.episcopalnet.org/TRACTS/ConcerningOrdination.html> (dostęp: 30.01.2015). Z kolei Thomas Hopko, w podobnie radykalnym i nieprzejednanym tonie, stwierdza, że „the acceptance of women priests involves a fundamental and radical rejection of the very substance of the biblical and Christian understanding of God and creation”. Cyt. za: T.F. BEST. *The Community Study* s. 55.

skie ŚRK, w pracach Rady wskazuje się na konieczność dalszej pracy ekumenicznej, a zwłaszcza refleksji teologicznej oraz budzenia świadomości wewnątrz poszczególnych wspólnot chrześcijańskich na temat godności i powołania kobiet oraz tego, w jaki sposób mogą być one obecnie wyrażone w doktrynie i praktyce poszczególnych denominacji²⁸.

4. ZAKOŃCZENIE

W tekstach Światowej Rady Kościołów wielokrotnie podkreśla się, że zaangażowanie jej poszczególnych agend oraz tworzących ją Kościołów członkowskich w promocję godności kobiet w społeczeństwie i w życiu wspólnoty chrześcijańskiej stanowi integralną część chrześcijańskiej misji wobec świata. Im wyraźniej chrześcijanie dostrzegają zjawiska, które zaprzeczają godności człowieka lub też ją relatywizują, uzależniając ją od statusu społecznego, sytuacji ekonomicznej, płci czy też stylu życia, tym bardziej mają obowiązek działać na rzecz jej obrony, skoro stanowi ona jeden z fundamentów chrześcijańskiej wiary.

W tym kontekście należy wszakże zauważyć, że zaangażowanie Światowej Rady Kościołów oraz poszczególnych Kościołów ją tworzących nie przychodzi bez oporów i kontrowersji. Na początku XXI wieku zagadnienia związane z prawami kobiet są często częścią szerszej problematyki eklezjologicznej i etycznej, wpisując się w poważny spór o pochodzenie i znaczenie różnicy płciowej oraz o chrześcijańską interpretację tradycyjnych i nietradycyjnych ról płciowych. W tym sporze istotne jest także rozumienie istoty i obowiązywalności tradycji kościelnych, zwłaszcza jeśli stosunek do nich dzieli coraz bardziej Kościoły zaangażowane w ruch ekumeniczny. W tym sensie kwestia praw kobiet, która w 1948 r. w Amsterdamie nie dzieliła Kościołów na „progresywne” i „konserwatywne”, dzisiaj – za sprawą swojego ideologicznego kontekstu – jest częścią poważnej wewnątrzchrześcijańskiej kontrowersji.

Niezależnie od tego należy jednak stwierdzić, że Światowa Rada Kościołów odegrała w ostatnich dziesięcioleciach istotną rolę w dowartościowaniu kobiet w życiu społecznym oraz kościelnym. Szczegółowe programy

²⁸ KOMISJA „WIARA I USTRÓJ” ŚWIATOWEJ RADY KOŚCIOŁÓW. *Chrzest. Eucharystia. Posługiwanie duchowne*. Część: *Posługiwanie duchowne*, komentarz do p. 18. W: *Chrzest. Eucharystia. Posługiwanie duchowne. Dokument z Limy 1982. Tekst i komentarze*. Red. P. Kantyka, S. Pawłowski, M. Składanowski. Lublin: Wydawnictwo KUL 2012 s. 54-55; M.J. MANANZAN [i in.]. *The Spirit Is Troubling the Water. Statement on the Ecumenical Decade: Churches in Solidarity with Women*. EM s. 227.

Rady, mające charakter edukacyjny, kulturalny i społeczny, wraz z jej działaniami zmierzającymi do właściwego ukierunkowania działalności Kościołów członkowskich sprawiły, że dzisiaj większość denominacji chrześcijańskich zaangażowanych w ruch ekumeniczny angażuje się także w walkę o prawa kobiet oraz o uznanie należnego miejsca kobiet, zaczynając od relacji wewnątrz wspólnoty wierzących.

BIBLIOGRAFIA

- AU C.: Justice and Peace for Global Commercial Sex Workers. „The Ecumenical Review” 64:2012 nr 3 s. 267-280.
- BAROT M.: Considerations on the Need for a Theology of the Place of Women in the Church. W: The Ecumenical Movement. An Anthology of Key Texts and Voices. Red. M. Kinnamon, B.E. Cope. Geneva: WCC 2002 s. 425-430.
- BEST T.F.: The Community Study: Where Do We Go From Here? „The Ecumenical Review” 40:1988 nr 1 s. 48-56.
- COSCA R. Just Unity: Toward a True Community of Women and Men in the Church s. 3, <http://www.nationalcouncilofchurches.us/docs/GETI-RachelCosca.pdf> (dostęp: 10.02.2015).
- CRAWFORD J.: The Community of Women and Men in the Church: Where Are We Now? „The Ecumenical Review” 40:1988 nr 1 s. 37-47.
- Fifth Assembly of the World Council of Churches (Nairobi, 1975): What Unity Requires. W: The Ecumenical Movement. An Anthology of Key Texts and Voices. Red. M. Kinnamon, B.E. Cope. Geneva: WCC 2002 s. 110-113.
- HELLER B.: Gender Relations. W: Religion Past & Present. Encyclopedia of Theology and Religion. Red. H.D. Betz [i in.], vol. 5, Leiden–Boston: Brill 2009 s. 329.
- KOMISJA „WIARA I USTRÓJ” ŚWIATOWEJ RADY KOŚCIOŁÓW: Chrzest. Eucharystia. Posługiwanie duchowne. Część: Posługiwanie duchowne, komentarz do p. 18. W: Chrzest. Eucharystia. Posługiwanie duchowne. Dokument z Limy 1982. Tekst i komentarze. Red. P. Kantyka, S. Pawłowski, M. Składanowski. Lublin: Wydawnictwo KUL 2012 s. 17-68.
- L’HUILIER P.: Ecumenism Revisited, <http://www.jacwell.org/articles/1998-SPRING-AbpPeter.htm> (dostęp: 10.02.2015).
- LONGKUMER L.: Women in Theological Education: A Reflection. „Ministerial Formation” 2002 nr 97 s. 27-30.
- LUSUNGU Moyo F.: Foreword. W: N. MAXSON. Journey for Justice. The Story of Women in the WCC. Geneva: WCC 2015 s. VII-IX.
- LUSUNGU Moyo F.: We Demand Bread and Roses when We Are Hired. Gender Justice in Workplaces: A Feminist Ethical Perspective. „The Ecumenical Review” 64:2012 nr 3 s. 254-266.
- MANANZAN M.J. [i in.]: The Spirit Is Troubling the Water. Statement on the Ecumenical Decade: Churches in Solidarity with Women. W: The Ecumenical Movement. An Anthology of Key Texts and Voices. Red. M. Kinnamon, B.E. Cope. Geneva: WCC 2002 s. 224-227.
- Overcoming Violence. Churches Seeking Reconciliation and Peace, <http://www.overcomingviolence.org/en/decade-to-overcome-violence/about-dov.html> (dostęp: 10.02.2015).
- PARRISH LUKAS K.: 37% Is Not Enough. 2% Is Not Enough... Reflection on the WCC Busan Assembly, <http://womenwhospeakinchurch.com/tag/quotas> (dostęp: 10.02.2015).

- Prima assemblea del Consiglio Ecumenico delle Chiese (Amsterdam, 1948). Il disordine dell'uomo e il disegno dei Dio. W: Enchiridion Oecumenicum. T. 5. Consiglio Ecumenico delle Chiese. Assemblee generali 1948-1998. Red. S. Rosso, E. Turco. Bologna: Edizioni Dehonianiane 2001 s. 3-85.
- Programme for Women in Church and Society, <http://www.oikoumene.org/en/what-we-do/women-in-church-and-society/history> (dostęp: 16.02.2015).
- RUSSELL L.M.: Partnership in Models of Renewed Community. „The Ecumenical Review” 40:1988 nr 1 s. 16-26.
- SCHMEMANN A.: Concerning Women's Ordination – a letter to an episcopal friend, <http://www.episcopalnet.org/TRACTS/ConcerningOrdination.html> (dostęp: 30.01.2015).
- The Ecumenical Movement. An Anthology of Key Texts and Voices. Red. M. Kinnamon, B.E. Cope. Geneva: WCC 20022.
- TILING P. von: Gender Equality in the Church. W: Religion Past & Present. Encyclopedia of Theology and Religion. Red. H.D Betz [i in.], vol. 5, Leiden–Boston: Brill 2009 s. 328.
- TODD PETERS R.: Feminist Critical Discourse on Globalization, Economy, Ecology and Empire. „The Ecumenical Review” 64:2012 nr 3 s. 281-298.
- WCC Conference on the Community of Women and Men in the Church (Sheffield, 1981): Report of the Section on Scripture in New Community. W: The Ecumenical Movement. An Anthology of Key Texts and Voices. Red. M. Kinnamon, B.E. Cope. Geneva: WCC 20022 s. 430-437.
- WCC World Convocation on Justice, Peace and the Integrity of Creation (Seoul, 1990): Ten Affirmations on Justice, Peace and the Integrity of Creation. Affirmation IV. W: The Ecumenical Movement. An Anthology of Key Texts and Voices. Red. M. Kinnamon, B.E. Cope. Geneva: WCC 20022 s. 317-324.
- WEBB P.: Gender as an Issue. „The Ecumenical Review” 40:1988 nr 1 s. 4-15.

GODNOŚĆ KOBIEŃ W KOŚCIELE
ZAŁOŻYCIELSKIE POSTULATY ŚWIATOWEJ RADY KOŚCIOŁÓW
Z DZISIEJSZEJ PERSPEKTYWY

Streszczenie

Zagadnienie godności kobiet i wynikającego z niej należnego im miejsca w Kościele zajmuje ważne miejsce w refleksji ekumenicznej. W szczególności kwestia ta pozostaje znaczącym obszarem zainteresowania Światowej Rady Kościołów od samego początku istnienia tej organizacji, czyli od I Zgromadzenia w Amsterdamie w 1948 r. Temu nieprzerwanemu zainteresowaniu ze strony ruchu ekumenicznego towarzyszyły w świecie, od połowy XX wieku, znaczące przemiany społeczne, polityczne, religijne i gospodarcze, które wpłynęły również na sytuację kobiet. Z tego powodu artykuł bada założycielskie postulaty Światowej Rady Kościołów, aby odpowiedzieć na pytanie, czy i w jakiej mierze Radzie udało się je zrealizować. Artykuł rozpoczyna się od przypomnienia roli kobiet w Kościele w dokumentach I Zgromadzenia Rady w Amsterdamie. Następnie realizacja sformułowanych wówczas wniosków i postulatów oceniana jest z dzisiejszej perspektywy.

Streścił ks. Marcin Składanowski

Słowa kluczowe: kobieta, godność kobiet, sprawiedliwość płciowa, równość, Światowa Rada Kościołów, ekumenizm.